

Dünya tarixinin ən qorxulu və amansız terrorçu milləti ermənilər hesab olunur. Çünkü bu toplumun yaşından, mövqeyində asılı olmayraq her bir üzvü terrorcu ruhda tərbiye olunur və böyür. Bu baxımdan ermənilər dünya millətləri arasında ən vəhşi, amansız toplum hesab olunur. Onlar terrorcu olaraq daha peşəkardırlar. Yalnız ermənidir ki, qonşuluğunda yaşayan, həm də o qonşu xalqın ki, zamanında zorən onun ərazisində məskunlaşdırılıb, lakin özlərinə yer edincə Azərbaycan xalqına qarşı dehşətli terror aktları ilə amansız qətlamlar törediblər. Həyata keçirilən terror əməlləri nəticəsində yalnız son iki yüz ilde iki milyondan çox azərbaycanlı öldürülüb, minlərlə şəhər, kənd və qəsəbələr dağıldıb, tarixin özü qədər yaşı olan memarlıq nümunələri, abidələr yer üzündə silinib. Təkcə 30 illik işğal zamanı erməni vəhşi toplumu tərəfindən Azərbaycan xalqına məxsus on minlərlə abide, memarlıq nümunəsi, yaşayış binaları dağıldıb. Ermənilərin töredikləri vandal əməllərə bəzi aparıcı dövlətlərin, beynəlxalq təşkilatların susqunluq nümayiş etdirməsi ikili standartların nümunəsi idi. Bu, həm də onu təsdiq edir ki, ermənilərin işğal etdikləri Azərbaycan ərazilərində töredikləri vandal əməllərə bəzi dövlətlərin birbaşa və dolayısı ilə əlləri var. Hətta araşdırmaclarla sübut edilir ki, Qarabağdan oğurlanan, talan edilən Azərbaycanın mədəni irlisinin nümunələri Fransaya, Hindistana, Yunanistan, ABŞ-a və digər ölkələrə daşınır. Təbii ki, belə əməl terrorçularla əməkdaşlıq, işbirliyi deməkdir. Dünya həqiqətən de ədalətli, hüququn alılıyinə hörmət edən dünya olsayıd, terrorcu ermənilərlə əməkdaşlıq edib Azərbaycanın mədəniyyət nümunələrini oğurlayanlar mühakimə edilə və layiq olduqları cəzani alalar.

Dünya ikili standartlardan ibarətdir

Ermənilər işğal etdikləri ərazilərdəki bütün mədəni irlisimizi məhv ediblər, pula keçən, zövqlərinə uyğun olanları isə Ermənistana aparıblar. Sonradan isə müxtəlif yollarla ABŞ-a, Hindistana, Fransa, Yunanistan, Kanada, Livana və digər ölkələrdəki dəstəkçilərinə pul qarşılığı olaraq satıblar. Erməni vəhşi toplumu Füzuli rayonunda Hacı Ələkbər məscidi, Dədəli, Mardinli, Gecəgözlü, Yuxarı Veyşelli kənd məscidləri, Cəbrayı rayonunda Süleymanlı və Pəpi kənd məscidləri, Qubadlı rayonunda Məmər və Yusifbəyli kənd məscidləri, Zəngilan rayonunda Zəngilan şəhər məscidi, Malatkeşin və Zəngilan kənd məscidləri, ümumilikdə 67 məsciddən 65-ni tamamilə məhv edib, digər 2-ni isə müxtəlif iyrənc məqsədlər üçün istifadə edib. Qaraağac qəbiristanlığında yerləşmiş yerli əhəmiyyətli memarlıq abidesi olan Uğurlu bəyin türbəsi də daxil olmaqla XIX əsre aid 4 türbə tamamilə məhv edilmişdir. Ağdam şəhərində yerləşən Pənahəli xanın və Mehdiqulu xanın türbələri dağın tilələrə meruz qalmış, İşğalçı Ermənistana tərəfindən abidələrə ciddi ziyan dəymışdı. Şuşanın işğali nəticəsində azərbaycanlıların tarixi izlərini silmək məqsədilə vandallar 600 yaxın tarixi memarlıq abidesini, o cümlədən Pənahəli xanın sarayı, Yuxarı Gövhər ağa məscidi, Aşağı Gövhər ağa məscidi, Xurşidbanu Nətəvanın evini, Molla Pənah Vaqifin məqbərəsini yerlə-yeksan etmiş, 7 məktəbəqədər uşaq müəssisəsini, 22 ümumtəhsil məktəbini, mədəni-maarif, kənd təsərrüfatı texnikumlarnı, orta ixtisas musiqi məktəbini, 8 mədəniyyət evinin, 22 klubu, 31 kitabxananı, 2 kinoteatrı, 8 muzeyi, o cümlədən Şuşa Tarix Muzeyi, Azərbaycan Xalça Muzeyinin filialı və xalq tətbiqi sənəti qazı, Qarabağ dövlət tarix muzeyi, turist bazasını, Qafqazda yeganə Şərqi musiqi alətləri fabrikini dağıtmış, buradakı nadir sənət incilərini talmış və məhv etmişlər. Ermenistanın mədəniyyət obyektlərinə, dini-mədəni irlisimizə qarşı bu cü vandallizm aktları bir çox beynəlxalq sənədlərə, o cümlədən 1954-cü ilde Haqqada qəbul edilmiş "Silahlı münaqişə zamanı mədəni sərvətlərin qorunması haqqında Konvensiya"nın, "Arxeoloji irlisin qorunması haqqında" Avropa Konvensiyasının, "Ümumdünya mədəni və təbii irlisinin mühafizəsi haqqında Konvensi-

Ermənizm dünya üçün təhlükə mənbəyidir

ya"nın müddəalarını kobud şəkildə pozmuşdur.

Ermənistən terrorçularının təcavüzü nəticəsində Şuşa viran qoyulmuşdu

Dünyanın ən ecəzkar, tarixi şəhərlərindən olan Şuşa ermənilər tərəfindən daha çox tələnəliyə, qarətlərə meruz qalıb. Ermənilər tərəfindən Şuşanın 25 məktəbi, 31 kitabxanası, 17 klubu, 8 mədəniyyət evi, 4 tehnikumu, 2 institut filialı, 7 uşaq bağçası, 4 kinoteatri, 5 mədəniyyət və istirahət parkı, 2 sanatoriya, turist bazası, 2 mehmanxana, Azərbaycan Xalçası Dövlət Muzeyinin filialı, Şuşa Dövlət Dram Teatrı, Şuşa Televiziyası, Şərqi musiqi alətləri fabrikı, Dövlət Rəsm Qalereyası, Uşaq sağlamlıq məktəbi talan edilmiş, yandırılmış və dağıldılmışdır. Bununla yanaşı, işğala qədər Şuşada memarlıq abidesi sayılan 170-dən çox yaşayış binası və 160-dək mədəniyyət və tarixi abidə var idi. Bunların içerisinde son tunc və ilk dəmir dövrü abidesi sayılan Şuşa və Şuşakənd daş qutusu qəbirleri, daş dövrü abidesi olan Şuşa mağara düşərgesi, XVIII əsre dair Şuşa qalasının divarları, Gence qapısı, Pənah xanın sarayı və kitabxanası, İbrahim xanın bürcü və qəsri, Xan sarayı və karvansaray, M.P.Vaqifin mədrəsəsi və türbəsi, Yuxarı məscid mədrəsəsi, Hacıqulların maliyənəsi, İkimərtəbeli karvansaray, Mehmandarovların malikanə kompleksi, Gövher ağa, Xoca Mərcanlı, Hacı Abbas, Mərdinli, Saatlı, Kötərlə məscidləri, Xurşidbanu Nətəvanın evi və bulağı, Ə.B.Haqverdiyev, Q.B.Zakirin, M.M.Nəvvabın, S.S.Axundovun, N.B.Vəzirəvun, Y.V.Çəmənzəməlinin evləri, Mamay bəyin evi, məscidi və bulağı, Behbudovların, Fərəməzəvəlin, Zöhrabbəyovun, Bəhmən Mirzənin evləri, Üzeyir bəy Hacıbəylinin, Bülbülün ev-muzeyləri, Xan Şüsənskinin, Tarzən Sadıqcanın evləri, Qız məktəbi, İsa bulağı və s. tarixi mədəniyyət nümunəsi erməni işğalçıları tərəfindən talan edilmiş, dağıldılmış və məhv edilmişdir. Bu vəhşilik, vandalizm ancaq erməni terrorçularına xas xüsusiyyətdir. Digər milətlər, hansısa toplumlar tərəfindən belə bəşəri cinayətlərin törədilə biləcəyi təsəvvür edilmir. Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev demişdir: "Son iki əsrde Qafqazda azərbaycanlılara qarşı məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilmiş etnik təmizləmə və soyqırımı siyaseti nəticəsində xalqımız ağır məhrumiyyətlərə, milli faciə və məşəqqətlərə meruz qalmışdır. Mərhele-mərhele gerçəkləşdirilən belə qeyri-insani siyaset nəticəsində azərbaycan-

lılar indi Ermənistən adlandırılaraq ərazidən - min illər boyu yaşadıqları öz doğma tarixi-ətnik torpaqlarından didərgin salınaraq kütüv qətl və qırğınlara məruz qalmış, xalqımız məxsus minlərlə tarixi-mədəni abidə və yaşayış məskəni dağıldıb viran edilmişdir".

Şuşa Qarabağımızın incisidir

XVIII əsrin ikinci yarısında Azərbaycanın tarixi, mədəni və strateji əhəmiyyət malik şəhəri sayılan Şuşa özünün xalçası, ipəyi, parçası və çini qabları ilə dünya bazarları miqyasına çıxmış və bununla da böyük şöhrət qazanmışdı. Bu dövrde şəhərdə çoxsaylı sənətkar məhəllələri yaranır, ticarət daha sürətli inkişaf edirdi. Hələ XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Şuşa Qafqazın musiqi mərkəzini əvvərmişdi. Şuşanı "Kiçik Paris", "Qafqazın sənət məbədi", "Azərbaycan musiqisinin beşiyi" və "Zaqafqaziyənin konservatoriyası" adlandırdılar. Mənbelərdə göstərildiyi kimi, hələ XIX əsrin ortalarından başlayaraq Şuşanın mədəni həyatında bir canlanma baş verib. Azərbaycan dramaturgiyasının banisi M.F.Axundov öz komediyalarını geniş şəkildə yaymaq məqsədi ilə 1852-ci ilde teatr tamaşalarının intişar tapıldığı Şuşa qalasına gələrək, arzusunu reallaşdırıb. V.Şekspirin "Otel-lo"su Azərbaycanda ilk dəfə 1893-cü ilde şuşalı müəllim, dramaturq və journalist Həşim bəy Vəzirov tərəfindən tərcümə edilərək səhnələşdirilib. Daha sonra C.Məmmədquluzadənin "Ölüler" tragi-komediyası ilk dəfə 1916-cı ilde Xurşidbanu Nətəvanın qızı Xanbikənin evində yerləşən məktəbdə tamaşaçı qoyulmuşdu. XX əsrin əvvəllərinədək Azərbaycanda, o cümlədən Şuşada musiqi sənəti, ilk növbədə xanənda ve sazəndələr ustad-şayird zəminində inkişaf edirdi, artıq XX əsrdən başlayaraq peşəkar musiqi təhsili dəha geniş sahələri əhatə edərək, sistemləşdirilməye və kütləvişləmeye doğru istiqamət götürdü. O dövrde Azərbaycanda bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun böyük əməyi sayəsində peşəkar musiqi təhsilinin bünövrəsi qoyulur. İşğal nəticəsində bütün sivil dölyanın böyük həsrət, bəzən isə yanğı ilə baxlığı sənət məbədi olan Şuşa və Şuşanın mədəniyyət ocaqları erməni vandalları tərəfindən dağıldı, viran edildi. Lakin Şuşanı xəritədən silməyi, ən azı özlərinki edə bilmədi. Çünkü, Şuşanın qalaları, oradakı müqəddəs ruhlar imkan vermədi. Müqavimət göstərilər, o zamana qədər ki, 8 noyabr 2020-ci il də Azərbaycan əsgəri Şuşaya daxil olub, erməni vəhşilərini şəhərdən qovdu. Şuşanın azad edilməzsi ilə erməni toplumunun və onların araxasında dayanan qüvvə-

lerin belini qırılmış olduq. Bundan sonar erməni terror maşını məhv olunduğu nümayiş etdirildi. Nəticədə Ermənistən diz çöküb, ağ bayraq qaldırmağa məcbur oldu. Azərbaycan, Rusiya presidentləri və Ermənistən baş nəziri tərəfindən noyabrın 10-da imzalanınan üçtərəfli bəyanat Azərbaycan tarixinin ən böyük diplomatik qələbəsini təsdiq edən gündür. Üçtərəfli bəyanata əsasən Qarabağın heç bir xüsusi statusu olmayıcaq. Bu bəyanat mahiyət etibarilə Ermənistən kapitulyasiyıdır. Noyabrın 10-da şanlı qələbəmizin təsdiqi olan üçtərəfli Bəyanatın imzalanması müjdəsinə xalqa çatdırıranken Prezident İlham Əliyev demişdir: "30 ilin əziyyəti, 30 ilin ümidi, 30 ilin əzəabləri xalqımızı sindirmədi, iradəmizə heç bir mənfi təsir göstərmədi. Əksinə, bəzən təbütləşdik, daha da mətinləşdik, dəlikləşdik, dedik ki, artıq yetər, biz bu işğala dözməyəcəyik. Men mühəribədən evvel deyəndə ki, mən biliyəm nəyi nə vaxt etmək lazımdır, əminəm ki, xalqımızın mütləq əksəriyyəti başa düşürdü mən nəyi nəzərdə tuturam və səbirə bu günü gözleyirdi, mənə inanırdı, Prezident kimi, Ali Baş Komandan kimi inanırdı, gözleyirdi və bu gün geldi".

Qərbi Azərbaycanda xalqımıza məxsus minlərlə abidə, memarlıq nümunəsi dağıldıb

Erməni vəhşiliyi yalnız Qarabağın və ətraf rayonlarının işğalı zamanı tarixi, memarlıq nümunələrinin dağıldılması, talan edilməsi ilə yekunlaşdır. Bu vəhşili toplum hələ ötən əsrin əvvəllərindən, sonrakı mərhələdə isə 88-ci ilin əvvəllərindən başlayaraq tarixi torpaqlarımız olan Qərbi Azərbaycanda bizlərə məxsus əsri de dağıldıb, yer üzündən silib. 1915-ci ildə Zəngəzur və İrəvan quberniyasının ərazisində 491 məscid fəaliyyət göstərib. İrəvan quberniyasında məscidlərin artma dinamikası 1904-cü ildə 201, 1911-ci ildə 342, 1915-ci ildə 382 şəklində olub. Bu artım dinamikası bölgədə azərbaycanlıların sürelə artmasından və bu ərazidə müsəlman ruhanilərinin güclü mövqeyindən xəbər verir. Məscidin filialları Zəngəzurun Şəki, Vəqudi, Mərdəhuz, Qarraq, Saldaş, Karkyal, Ağbəy, Hacıəmi, Ballıqaya, Karkas, Çaralı, Xardcmaqlı, Dəstəkərd, Qalacığ, Mollalar, Təzə Kilsə, Nərcan və digər kəndlərdə fəaliyyət göstərib. İrəvan şəhərinin özündə XX əsrin əvvəlinə kimi Qədim Şəhər, Çame, Hacı Novruzəlibəy, Hacı İmamverdiyəb, Mırzə Səfibəy, Hacı Cəferbəy məscidləri fəaliyyət göstərib. İrəvanın Çame məscidi kompleksində iri mədrəse binası da mövcud olub. Bu tarixi abidələrin əksəriyyəti ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə məhv edilib, yaxud mənşəyi dəyişdirilib. Qədim tarixi olan Zəngəzur mahalının Qarakilsə rayonunun Urud kəndi ərazisində yerləşən qədim Azərbaycan - türk tarixi-memarlıq abidəleri kompleksi olan Uruda daxil olan Urud qalası Urud kəndi yaxınlığında yerləşən tarixi türk qalasıdır. Qala da bədii tərtibatlı məzar daşları, qəbirüstü sənduqələr və qoç heykəlləri olmuşdur. Qəbiristanlıda 13 sənduqə, 4 qoç heykəlli məzar daş qeydə alınmışdır. Məzarlıq ermənilər tərəfindən dağıldıb, hazır da Urud qalasının yalnız xarabalıqları qalır. Tarixi Azərbaycan şəhərimiz olan İrəvanda bir dənə də olsun memarlıq nümunəsi, abidə, məscid qalmayıb, hamisini ermənilər dağıdıblar. Söz yox ki, Şuşaya, Xankəndinə, Əsgeranə, Xocavəndə və digər işğal olunmuş ərazilərimizə qayıtdığımız kimi bir gün Qərbi Azərbaycan torpaqlarımıza da qayıdaqıq. Artıq bu istiqamətdə principial və əhəmiyyət daşıyan addimlar atılır, işlər görülür. Öləkə Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyev birmənali olaraq Azərbaycanın qərəb rayonları ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının quru yolla əlaqəlerinin qurulmasına nail olunağını bəyan edir. Təbii ki, Zəngəzur dəhlizinin açılması Azərbaycanın bölgənin ən qüdrətli dövləti olması ilə yanaşı, həm də siyasi, iqtisadi mərkəzi olduğunu nümayiş etdirəcək.

İLHAM ƏLİYEV